

УДК 347.961.3(477)

Е.А. Крістева, студентка 3 курсу, Голова Профбюро студентів ЕПФ
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет І.І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

У статті розкривається зміст поняття «нотаріальна таємниця» як одного з основоположних принципів здійснення нотаріальної діяльності, який довів свою неминущу цінність у забезпеченні конфіденційності взаємовідносин нотаріуса та заінтересованих осіб, що відображається у зберіганні в таємниці відомостей, одержаних нотаріусами у зв'язку з вчиненням професійних дій, дається класифікація таємниць та осіб, на яких покладено обов'язок не розголошувати відомості, що становлять нотаріальну таємницю.

Ключові слова: нотаріат, нотаріус, таємниця, нотаріальна таємниця.

Постановка проблеми обумовлена тим, що сьогодні в Україні розповсюджено багато наукових дискусій та фахових розмов про інститут нотаріату, бо у сучасних умовах розвитку ринкових відносин та громадянського суспільства професія нотаріуса в Україні зайняла особливе місце серед юридичних професій, а збереження нотаріальної таємниці є гарантією здійснення нотаріусами вчинених нотаріальних дій, адже за недодержання професійної таємниці нотаріуси ризикують анулюванням Міністерством юстиції України свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Метою цієї статті є розкриття поняття професійної таємниці, де нотаріальна таємниця виступає одним із її різновидів; визначення понять та видів професійної таємниці юриста; розкриття поняття та принципів нотаріальної таємниці; охарактеризування правового значення та регулювання нотаріальної таємниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науці питанню нотаріальної таємниці присвячено багато наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них насамперед можна назвати таких як Баранкова В.В., Бондарєва В.М., Зілковська К.Л., Льєва Н.В., Комаров В.В., Остапенко О.Є., Парасюк В.М., Фурса С.Я. та ін.

Виклад основного матеріалу. Захист прав і законних інтересів громадян покладено на різні державні та недержавні органи, до яких відноситься й нотаріат. Нотаріат – це система органів та посадових осіб, на які покладено посвідчення правочинів, оформлення спадкових прав і вчинення інших дій, покликаних юридично закріпити цивільні права і попередити їх можливе порушення. Нотаріальні дії в Україні здійснюють нотаріуси, які працюють в державній нотаріальній конторі або займаються приватною практикою. Згідно ст. 1 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою – надання їм юридичної вірогідності [1, ст. 1].

Щодня до нотаріусів і посадових осіб, на яких покладено виконання деяких нотаріальних дій, звертаються тисячі громадян та представники юридичних осіб за посвідченням правочинів, за засвідченням копій документів або за вчиненням інших нотаріальних дій. З моменту свого виникнення нотаріат являє собою унікальний інститут превентивного правосуддя, покликаний забезпечувати чітку реалізацію прав і законних інтересів учасників цивільного обороту з метою попередження звернення останніх до судових інстанцій за захистом. Здійснюючи від імені держави передбачені законодавством нотаріальні дії, нотаріуси є ключовою ланкою ефективно функціонуючої правової системи і невід'ємним елементом демократичної правової держави.

Вчинення нотаріальних дій в Україні – покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси)

або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси). Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності, а також здійснює функції державного реєстратора прав на нерухоме майно у порядку та випадках, встановлених Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [1, ст. 3].

Одним з основоположних принципів здійснення нотаріальної діяльності, вироблених багатомісячною історією існування органів нотаріату і довівши свою неминущу цінність, є згідно ст. 5 Закону України «Про нотаріат», зберігання в таємниці відомостей, одержаних ними у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій, тобто забезпечення конфіденційності взаємовідносин нотаріуса та заінтересованих осіб, що дає правові гарантії належного захисту суб'єктивних прав. Конфіденційність повинна бути забезпечена можливістю провести бесіду і вчинити нотаріальну дію в окремому приміщенні.

Ніхто із сторонніх осіб не повинен спостерігати за ходом нотаріальної процедури. Цю вимогу нотаріус зобов'язаний виконувати незалежно від того, здійснює він нотаріальну дію в приміщенні контори чи за її межами. Це найважливіший засіб забезпечення можливості людини реалізувати свою автономію, незалежність в цьому світі, коли кожного з нас оточує величезна кількість людей, органів, організацій, які виявляють до нашого життя велику зацікавленість [2, с. 183].

Ст. 8 Закону України «Про нотаріат» визначає, що нотаріальна таємниця – це сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо. Це означає, що державні та приватні нотаріуси не можуть розголошувати відомості, що стали їм відомі у зв'язку із вчиненням нотаріальних дій. Вимога додержання таємниці вчинюваної нотаріальної дії стосується не тільки змісту дії, а й самого факту її вчинення. При здійсненні юридичних дій нотаріусом безпосередньо стають відомо багато фактів приватного життя людини, без знання яких неможливо здійснення ним своїх професійних повноважень. Людина змушена надати документи, в яких можуть міститися відомості, що становлять лікарську таємницю або банківську, або просто розголошення яких було б небажане. Тому виділяється особливо таємниця нотаріальної дії, покликана забезпечувати недоторканність приватного життя індивідуума. Дане правило присутнє в законодавстві багатьох країн світу [3, с. 12].

На думку В.М. Парасюка, нотаріальна таємниця, поряд із адвокатською, банківською та медичною відноситься до різновидів професійної таємниці. Як відомо, професійна таємниця – це матеріали, документи, інші відомості, якими користується особа в процесі виконання своїх професійних обов'язків, які забороняється розголошувати у будь-якій формі [2, с. 182].

Нотаріальна таємниця охороняється: Конституцією України, яка проголошує: «Ніхто не може зазнавати втручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України» [4, ст. 32] загальними законами: «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р.; «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р.; Цивільним процесуальним кодексом України; Кодексом адміністративного судочинства України; Кримінальним кодексом України; Кримінальним процесуальним кодексом України; Цивільним кодексом України; Господарським процесуальним кодексом України; спеціальним законом «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р.; іншими нормативно-правовими документами, а саме Положенням про вимоги до робочого місця приватного нотаріуса та здійснення контролю за їх дотриманням, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 23 березня 2011 р. [5].

Обов'язок не розголошувати відомості, які становлять нотаріальну таємницю, покладатиметься нормами Закону України «Про нотаріат» також на інші особи:

– Яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків або іншої роботи;

– Залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків;

– Яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці, зокрема на:

1) а) уповноважених посадових осіб відповідного органу місцевого самоврядування (в населених пунктах, де немає нотаріусів, вони роблять такі нотаріальні дії, як вживають заходів щодо охорони спадкового майна; посвідчують заповіти (крім секретних); видають дублікати посвідчених ними документів; засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них; засвідчують справжність підпису на документах; видають свідоцтва про право на спадщину; видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя); б) посадових осіб консульських установ і дипломатичних представництв (консульські установи вчиняють нотаріальні дії, визначені у ст. 38 Закону); в) головних лікарів, їх заступників з медичної частини, чергових лікарів лікарень; г) капітанів морських, річкових суден, які ходять під прапором України; д) начальників пошукових або інших експедицій.

2) працівників державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, осіб, які перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом;

3) помічників нотаріуса, які мають право: знайомитися із змістом нотаріальних документів, наданих нотаріусу для вчинення нотаріальних дій; бути присутнім на прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб; складати проекти правочинів, свідоцтв та інших документів, які стосуються вчинення нотаріальних дій; вести діловодство і архів нотаріуса; виконувати інші завдання, передбачені трудовим договором між помічником і нотаріусом [1, ст. 13].

Також таємниця вчинення нотаріальних дій поширюється й на того нотаріуса, який заміщає відсутнього. Нотаріус та інші зазначені особи зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не здійснювалась.

Ст. 8 Закону «Про нотаріат» встановлює, що довідки про вчинені нотаріальні дії та інші документи надаються нотаріусом протягом десяти робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу суду, прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування у зв'язку з кримінальним провадженням, цивільними, господарськими, адміністративними справами, справами про адміністративні правопорушення, що знаходяться в провадженні цих органів, з обов'язковим зазначенням номера справи та прикладенням гербової печатки відповідного органу.

Довідки про суму нотаріально посвідчених договорів, які необхідні виключно для встановлення додержання законодавства з питань оподаткування, надаються нотаріусом протягом 10 робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу органів доходів і зборів. Витяг зі Спадкового реєстру про наявність складеного заповіту видається тільки заповідачу, а після смерті заповідача будь-якій особі, яка пред'явила свідоцтво про смерть або інший документ, що підтверджує факт смерті заповідача (одного із заповідачів).

Нотаріус не має права давати свідчення в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії. На вимогу Міністерства юстиції України, головних управлінь юстиції в областях, місті Києві з метою регулювання організації нотаріальної діяльності нотаріуси видають підписані ними копії документів та витяги з них, а також пояснення нотаріусів у строк, встановлений цими органами. Нотаріус на письмовий запит органів доходів і зборів надає інформацію про вступ фізичної особи у права спадкоємця з обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу та даних про майно, отримане за правом успадкування.

За недодержання таємниці вчинюваних нотаріальних дій відповідальність нотаріусів чітко визначена ст. 12 Закону «Про нотаріат», пунктом “ж” якої встановлюється, що порушення нотаріусом вимог, передбачених ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 8 та ст. 9 Закону «Про нотаріат»,

є підставою для анулювання Міністерством юстиції України свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю. Згідно Правил професійної етики нотаріусів України від 04.10.2013 р. розголошення відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, заборонено за будь-яких обставин, крім випадків, встановлених Законом України «Про нотаріат». Дотримання принципу конфіденційності є необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин між нотаріусом та фізичними і юридичними особами. Збереження конфіденційності будь-якої інформації, отриманої нотаріусом від фізичних і юридичних осіб, а також про них або інших осіб у процесі здійснення нотаріальної діяльності, є правом нотаріуса у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо фізичних та юридичних осіб і тих осіб, кого ця інформація стосується. Дія принципу конфіденційності не обмежена в часі [6].

У Законі України «Про нотаріат» також йдеться про майнову відповідальність нотаріусів, яка настає за збитки, заподіяні клієнтам, незаконні дії або недбалість. Державні нотаріуси відшкодовують збитки у порядку регресу, а приватні нотаріуси відповідно до ст. 27 Закону України «Про нотаріат» відшкодовують збитки в повному обсязі [1, ст. 27].

Висновки. Діяльність нотаріату є різновидом правозастосовчої, юрисдикційної діяльності, зачіпає найбільш важливі та істотні аспекти здійснення прав фізичними і юридичними особами і тому підводячи підсумок, варто відзначити, що обов'язок зберігати таємницю вчинення нотаріальної дії є основним принципом діяльності нотаріуса й запобігає можливості настання несприятливих наслідків у разі розголошення таємниці, бо додержання таємниці вчинюваних нотаріальних дій є одним із найважливіших правил діяльності нотаріуса, що забезпечує його авторитет і перешкоджає виникненню несприятливих наслідків для осіб, які звернулися до нотаріуса.

Список літератури

1. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993 р. № 39 – 383 с.
2. Парасюк В.М. Нотаріальна таємниця: окремі спірні питання / В.М. Парасюк // Митна справа (Митний комплект): Митні правила. – 2010. – № 6. – Ч. 2. – с. 182–185.
3. Бондарєва М.В. Принцип таємниці вчинення нотаріальних дій // М.В. Бондарєва. – Київ: Часопис Київського університету права – № 4. – 2009. – С. 22.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996 р. № 30 – 141 ст.
5. Про затвердження Положення про вимоги до робочого місця приватного нотаріуса та здійснення контролю за їх дотриманням: Наказ Міністерства юстиції України від 23.03.2011 р. – № 888/5 – 123 с.
6. Остапенко О.Є. Охорона нотаріальної таємниці у кримінальному судочинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.Є. Остапенко – Київ, 2014. – 17 с.

Стаття надійшла 25.03. 2016 р.

Э.А. Кристева, студентка 3 курса, Председатель Профбюро студентов ЭПФ
Экономико-правовой факультет
Одесский национальный университет И.И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОСОБЕННОСТИ СОБЛЮДЕНИЯ НОТАРИАЛЬНОЙ ТАЙНЫ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье раскрывается содержание понятия «нотариальная тайна» как одного из основополагающих принципов осуществления нотариальной деятельности, который доказал свою ценность в обеспечении конфиденциальности взаимоотношений нотариуса и заинтересованных лиц, отражающееся в сохранении в тайне сведений, полученных нотариусами в связи с совершением профессиональных действий, дается классификация тайн и лиц, на которых возложена обязанность не разглашать сведения, содержащие нотариальную тайну.

Ключевые слова: нотариат, нотариус, тайна, нотариальная тайна.

E.A. Kristeva, Student
the Economics and Law Faculty
Odessa I.I. Mechnikov National University
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

COMPLIANCE – FEATURES OF THE NOTARY MYSTERY IN UKRAINE

Summary

The article deals with the concept of «notary mystery» as one of the fundamental principles of the notary's activities, which has proved its lasting value in ensuring the confidentiality of the notary relationships and stakeholders is reflected in the storing confidential information received by the notaries in connection with the performance of professional activities, a classification mystery and the persons who are entrusted with the duty not to disclose the information that constitutes notary mystery.

Key words: state notary's office, notary, mystery, notary mystery.